

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Заремба Світлана Валеріївна, 1975 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2001 році Дніпропетровський державний технічний університет залізничного транспорту за спеціальністю «Облік і аудит». Проходила військову службу на посаді начальника фінансово-економічної служби Центру досліджень. Виконала акредитовану освітньо- наукову програму «Економіка».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Українського державного університету науки і технологій від 30.05.2025 р. № 313, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Мушникова Світлана Анатоліївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою управління фінансами, облікової аналітики та моніторингу бізнесу Українського державного університету науки і технологій.

Рецензентів –

Топоркова Олена Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та психології Українського державного університету науки і технологій.

Пікуліна Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та психології Українського державного університету науки і технологій.

Офіційних опонентів –

Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор, перший проректор ВНЗ «Національна академія управління».

Крамаренко Катерина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та фінансів Національної академії Національної гвардії України.

на засіданні «17» липня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Зарембі Світлані Валеріївні на підставі публічного захисту дисертації «Механізм формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано в Українському державному університеті науки і технологій, м. Дніпро.

Науковий керівник Бобиль Володимир Володимирович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою фінансів, обліку та психології Українського державного університету науки і технологій.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, а саме удосконалення методів формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності, що має істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Дисертація виконана державною мовою.

Здобувач має 10 наукових праць, які відображають ключові аспекти та висновки роботи, зокрема чотири статті у наукових фахових виданнях України, а також шість праць у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

1. Бобиль В. В., Заремба С. В. Формування бюджету державних установ в умовах фінансової невизначеності. Ефективна економіка. 2023. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.18>.

2. Заремба С. В. Антикризовий механізм формування бюджету державних установ в умовах економічної невизначеності. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 16. С. 215-

3. Заремба С. В. Ризик-менеджмент як складова механізму формування бюджету державних установ. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 8. С. 153-157. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.8.153.

4. Заремба С. В. Удосконалення бюджетного процесу в державних закладах вищої освіти в умовах економічної невизначеності. Ефективна економіка. 2025. № 2. С. 107-112. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.107>.

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти, інші присутні) та висловили зауваження:

Топоркова Олена Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та психології Українського державного університету науки і технологій, не применшуючи дослідницького здобутку дисертації, надала окремі зауваження:

1. На рис. 1.2 с. 26 наведені принципи фінансового планування державних підприємств, а саме: принцип єдності, науковості, гласності та відповідальності. З урахуванням специфіки діяльності державних установ та в контексті теми дослідження, можливо, доцільним було б розширення переліку з додаванням таких принципів, як: системність, комплексність, гнучкість, інноваційність, смарт-орієнтованість.

2. На рис. 1.5 с. 40 автор пропонує групування об'єктів управлінського обліку державних підприємств, які об'єднують ресурси, процеси та результати. При цьому ресурси конкретизуються як: персонал, майно, господарська структура, соціальна інфраструктура. Доцільно було б розширити перелік ресурсів, оскільки поза увагою залишаються фінансові, інформаційні, інноваційні, які разом з вищеперерахованими ресурсами також потребують ефективного управління.

3. На с. 42 перераховані ключові завдання управлінського обліку в державному секторі, з акцентом на видах діяльності, центрах відповідальності, програмах і проєктах. При цьому не зрозуміло – що саме в бюджетних установах може бути виділено в якості центрів відповідальності і чи є можливість кількісної оцінки отриманих результатів в розрізі видів діяльності, центрів відповідальності, програм та проєктів. І чи є реальна можливість систематизувати центри відповідальності бюджетної установи за функціональним призначенням в контексті ознаки обмінності? Чи корелює парадигма безперервного планування, яка ґрунтується на достовірних оперативних даних, зі специфікою бюджетних установ? (с. 48 табл. 1.4).

4. В дисертаційному дослідженні недостатньо уваги приділено механізму розподілу видатків державного бюджету між закладами вищої освіти та коригуванню обсягів їх фінансування на підставі показників освітньої, наукової та міжнародної діяльності ЗВО.

Пікуліна Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та психології Українського державного університету науки і технологій дала позитивну рецензію і висловила такі зауваження:

1. У першому розділі, що висвітлює теоретико-методичні засади бюджетування, було б доречно поглибити критичний аналіз еволюції бюджетних парадигм у публічних фінансах, починаючи від класичних до сучасних підходів. Це дозволило б чіткіше окреслити, як запропонований механізм інтегрується у поточні світові тенденції або пропонує якісно нові рішення в контексті сучасних викликів.

2. У підрозділі 1.2, що охоплює принципи та методи формування бюджету державних установ (с. 37–50), авторка значну увагу приділяє характеристиці управлінського обліку, його сутності, значенню, світовому досвіду та завданням у державних підприємствах. Проте, зважаючи на назву підрозділу, доцільним було б більш розширене та глибоке висвітлення саме принципів і методів формування бюджету державних установ у контексті їх специфіки та механізму бюджетування, а не управлінського обліку загалом. Це дозволило б уникнути зміщення фокусу та посилити релевантність викладеного матеріалу до заявленої проблематики.

3. У пункті «Наукова новизна одержаних результатів» (анотація та вступ), одним із наукових здобутків визначено наукове обґрунтування структури та прикладного потенціалу трифакторної

економетричної моделі прогнозування витрат закладів вищої освіти в умовах невизначеності. Проте, посилаючись на цей розділ (підрозділ 3.3, с. 165–188), слід зазначити, що у тексті дисертації відсутнє чітке та виокремлене наукове обґрунтування саме структури цієї моделі (вибору змінних, їх взаємозв'язку, теоретичних передумов формування моделі), а також більш детальний опис її прикладного потенціалу. Це могло б підвищити прозорість методології та обґрунтованість отриманих результатів.

4. У дисертаційній роботі недостатньо уваги приділено аналізу та інтеграції досвіду країн, які вже тривалий час функціонують в умовах значної фінансової невизначеності або гіперінфляції, таких як деякі країни Латинської Америки чи Африки. Їхній досвід застосування антикризових механізмів, бюджетування та управління державними фінансами міг би надати цінні додаткові кейси для порівняльного аналізу та поглиблення розробок у контексті українських реалій.

5. Незважаючи на розробку антикризового механізму бюджету державних установ, представленого у роботі, було б доцільно додати більш детальний опис конкретного алгоритму його впровадження та системи ключових показників (KPI) для моніторингу ефективності його функціонування в різних типах державних установ. Це посилює практичну цінність запропонованих рішень.

Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор, перший проректор ВНЗ «Національна академія управління» надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Високо оцінюючи проведений в роботі аналіз поняття та економічної сутності механізму бюджетування в державному секторі та надане авторкою трактування визначення терміну «бюджетування» як «бюджетування є процесом планування й управління фінансовими ресурсами підприємства через створення загального бюджету та окремих бюджетів для різних підрозділів» (с. 32 дисертації). Водночас викликає застереження той факт, що терміни «кошторис» і «фінансовий план», які раніше були згадані в теоретичному контексті, залишилися без належного тлумачення (с. 25 дисертації). Це ускладнює цілісне розуміння предметного поля дослідження та знижує рівень категоріальної визначеності, необхідної для обґрунтованих наукових висновків, тим паче, що авторка вказує «Поняття «кошторис» і «фінансовий план» часто використовуються як синоніми, проте вони мають відмінності у своїй природі та призначенні». Рекомендується або ввести відповідні визначення, або пояснити відмінності між цими категоріями в межах обраної наукової позиції.

2. Позитивно в цілому оцінюючи проведений здобувачкою аналіз сучасного стану фінансування державних установ України на прикладі закладів освіти, відзначимо, що вибірку становили «Результати аналізу фінансових результатів провідних вищих навчальних закладів за останні сім років» (с. 71 дисертації). Водночас викликає застереження відсутність обґрунтування принципів відбору п'яти університетів, які було залучено до аналізу: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Сумський державний університет, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Зауважимо, що без чіткого пояснення критеріїв вибору (регіональний, типовий, фінансовий, рейтинговий чи інший підхід) виникають сумніви щодо репрезентативності вибірки та можливості екстраполяції отриманих результатів на всю систему державного фінансування у сфері освіти. Рекомендується доповнити роботу поясненням логіки та методики відбору об'єктів дослідження.

3. Дисертаційна робота містить доволі детальний авторський аналіз антикризового механізму формування бюджету в умовах невизначеності (с. 99-107. Авторкою запропоновано схему антикризового механізму формування бюджету державних установ в умовах невизначеності (рис. 2.10), яка розпочинається з етапу «Ідентифікація ризиків». Водночас вважаємо, що така послідовність дій є дещо передчасною без попереднього аналізу макроекономічних, соціально-політичних та безпекових факторів, які безпосередньо формують контекст функціонування державних установ в кризових умовах. Доцільним є також виокремлення ключових фінансових індикаторів, що потребують постійного моніторингу, адже саме вони можуть слугувати основою

для визначення ризиків, їхнього масштабу та критичності. Такий підхід забезпечить більш логічну і системну структуру механізму та підвищить його прикладну цінність для практики бюджетування. Викладене вище розглядаємо не як недолік, а як заклик до розширення методологічного інструментарію при проведенні подальших суспільно значимих досліджень.

5. У дисертаційній роботі авторкою запропоновано алгоритм складання бюджетів на основі результатів (Performance-Based Budgeting, PBB) у закладах вищої освіти (рис. 3.4. дисертації), що є важливим кроком до підвищення ефективності розподілу бюджетних коштів. Проте залишається не зовсім зрозумілим, чи розроблений алгоритм призначено виключно для університетів, які аналізувалися в попередніх розділах, чи його можна адаптувати до всіх закладів вищої освіти незалежно від форми власності, чи навіть ширше — до всієї системи освіти (закладів початкової, середньої, фахової передвищої, вищої освіти) та/або інших типів державних установ. Уточнення масштабів застосування алгоритму є необхідним для оцінки його універсальності, потенційної ефективності та можливостей практичного впровадження.

6. Авторкою запропоновано трифакторну економетричну модель для аналізу та прогнозування витрат закладів вищої освіти в умовах невизначеності, що є цінним інструментом у контексті удосконалення фінансового планування. Апробація моделі проведена на вибірці з п'яти визначених ЗВО (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Сумський державний університет, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара), однак результати аналізу подано без узагальненої порівняльної таблиці, яка б дозволила наочно продемонструвати виявлені закономірності, відмінності між закладами, а також запропоновані шляхи оптимізації витрат. На нашу думку, такий формат представлення підвищив би аналітичну чіткість викладеного матеріалу та полегшив сприйняття практичних висновків.

7. На останок, відзначимо, що у процесі викладення матеріалу авторка використовує низку термінів-синонімів, зокрема «бюджетні установи», «державні установи», «державні підприємства», «вищі навчальні заклади», «заклади вищої освіти» тощо. Проте чітке розмежування між цими поняттями в роботі відсутнє, а їх уживання не завжди узгоджується з нормативно-правовими актами та сучасною термінологією, що використовується в законодавстві України. Така варіативність створює термінологічну нечіткість і може викликати непорозуміння у тлумаченні положень дослідження. Рекомендується дотримуватись єдиного термінологічного апарату в межах усієї роботи та, за потреби, надати відповідні уточнення чи дефініції.

Крамаренко Катерина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та фінансів Національної академії Національної гвардії України, не заперечуючи значущості дисертаційного дослідження для науки та практики, звернула увагу на деякі зауваження і аспекти дискусійного характеру, а саме:

1. У формулюванні об'єкта дослідження автор використовує поняття «формування бюджету», а в предметі дослідження, у назвах розділу 1, підрозділів 1.1, 1.3, 3.3 значиться «бюджетування», хоча бюджетування за змістом є ширшим поняттям. В цілому в тексті роботи автор переважно вживає поняття «бюджетування».

2. У підрозділі 1.2 автор переважно зосереджує увагу на характеристиці управлінського обліку (сутність, значення, світовий досвід, принципи, об'єкти, функції, завдання управлінського обліку державних підприємств), в рамках якого відбувається бюджетування (с. 37 – 46). Поряд з цим автору доцільно було б детальніше розкрити принципи та методи формування бюджету державних установ, як це зазначено у назві підрозділу.

3. У висновках до розділу 1 автором зазначено, що «Аналіз нормативно-правової бази бюджетування в Україні (Бюджетний кодекс України, закони про державний бюджет, підзаконні акти) виявив її достатню формалізованість, але недостатню адаптивність до умов невизначеності» (с. 66), але у розділі 1 такий аналіз відсутній, вказані нормативні документи не наведені у списку використаних джерел.

4. У деяких випадках автор не коректно застосовує економічні терміни. Інвестиції в освітню сферу не варто ототожнювати з видатками державного бюджету на освіту (с. 70). Також у роботі зустрічається термін «державне підприємство», що відрізняється за своєю суттю від поняття «державна установа».

5. У підрозділі 2.1 автор аналізує динаміку видатків на освіту за 2017 – 2024 рр., а аналіз фінансових результатів вищих навчальних закладів проведено за 2018 – 2024 рр. Доцільно було б пояснити різницю часових горизонтів.

6. У дисертації мають місце помилки в оформленні табличного і графічного матеріалу. Зокрема, під рисунками 2.1 – 2.3 зазначено джерело «сформовано автором», що не зовсім коректно, оскільки для побудови рисунків використані статистичні дані. Також рисунки 2.2, 2.3 і їх назви не містять одиниць виміру відображених показників. У таблиці 3.1 не зазначено джерело інформації.

7. Дисертація б значно виграла, якщо б автор проаналізувала перспективи, переваги і недоліки застосування гнучкого бюджетування, бюджетування на основі результатів та механізмів публічно-приватного партнерства, що ґрунтовно проаналізовані в підрозділі 3.1, а також впровадження механізмів ризик-менеджменту на прикладі хоча б одного із досліджуваних закладів вищої освіти.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» — членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Зарембі Світлані Валеріївні ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої
ради

Світлана МУШНИКОВА